

CHRISTUS PREKEN

Schets van een geheroriënteerde preekvisie

dr. Jos Douma

'In het centrum van het leven van Christus' gemeente staat de prediking van Gods Woord. In die prediking spreekt God zijn kinderen aan. Hij roept mensen - predikanten - om dat aansprekende evangelie door te geven in de kracht van de Geest.'

Inleiding

Met deze woorden begon ik op 28 juni 2000 de verdediging van mijn proefschrift met de titel: *Veni Creator Spiritus*. De meditatie en het preekproces. Sinds de verschijning van dat proefschrift zijn er verschillende recensies en reacties verschenen. In die reacties wisselden positieve en meer kritische geluiden elkaar af. Graag wil ik nu in dit verhaal opnieuw het een en ander naar voren brengen over de prediking. Daarbij probeer ik met name de kritische opmerkingen ook te verwerken. Alleen doe ik dat zonder die opmerkingen en vragen eerst weer te geven en er dan op in te gaan. Dat levert alleen maar een erg lang verhaal op met als groot gevaar dat we elkaar vanuit onze eigen stellingen bestoken zonder werkelijk samen verder te komen.

Voor één kritische vraag maak ik een uitzondering. Die is gesteld door mijn collega dr. E.A. de Boer in een recensie die verscheen in het (niet voor iedereen toegankelijke) huisorgaan van de gereformeerd-vrijgemaakte Predikantenvereniging: *Pro Ministerio*. De kern van zijn kritiek formuleerde hij in de vraag: had er bij de grote aandacht voor het werk van de Heilige Geest niet ook een terugkoppeling moeten plaats vinden naar de Persoon en het werk van Christus? Die vraag raakt voor mij de kern. In mijn zoektocht naar een hernieuwde gereformeerde preekvisie is mijn ontdekking van de pneumatologie (leer van de Heilige Geest) als theologische bron enorm belangrijk geweest. Maar, vraag ik me nu af: is de Geest waarover ik spreek in mijn dissertatie niet teveel de Geest van God en te weinig de Geest van Christus?

Met die vraag heb ik al geworsteld vanaf het verschijnen van mijn dissertatie. Sterker nog: de icoon van Christus op het omslag was al een poging om een christologische 'correctie' aan te brengen op de eenzijdig-pneumatologische benadering. Inmiddels hebben vraag en antwoord zich wat meer uitgekristalliseerd en ben ik er aan toe om een schets van geheroriënteerde preekvisie te geven. Ik noem het een 'schets' omdat ik grondlijnen wil tekenen en geen compleet uitgebalanceerd verhaal aanreik. Preken en het nadenken over preken blijft te allen tijde een zoektocht. U als lezer wordt dus verzocht mijn verhaal te lezen als een stap in een zoekproces. Ongetwijfeld zijn er nu weer nieuwe eenzijdigheden. Stoort u er zich niet aan, maar vat ze op als uitnodigingen om mee te denken.

Mijn verhaal is opgebouwd uit vijf onderdelen:

- 1 *Christocentrische prediking*
- 2 *Spirituele christologie*
- 3 *De preek als stem van Christus*
- 4 *Preken als roepen tot gemeenschap met Christus*
- 5 *Passie voor Christus (de spiritualiteit van de predikant)*

1 Christocentrische prediking

Ik geef dus een schets van een geheroriënteerde preekvisie. Die heroriëntatie bestaat in een voor mij volkomen 'nieuw' Oriëntatiepunt: Jezus Christus. Nieuw in de zin van: het was bij mij tot nu toe niet opgekomen om het nadenken over de prediking radicaal in te zetten bij de ene Naam Christus. Maar voor zo'n radicale inzet wil ik hier dus een pleidooi voeren. Daar zijn allereerst bijbelse redenen voor. In het Nieuwe Testament wordt herhaaldelijk duidelijk dat preken is: Christus preken. 1 Korintiërs 1 vers 23 en 24: 'Wij prediken een gekruisigde Christus, voor Joden een aanstoot, voor heidenen een dwaasheid, maar voor hen, die geroepen zijn, Joden zowel als Grieken, (prediken wij) Christus, de kracht Gods en de wijsheid Gods.' 2 Korintiërs 4 vers 5: 'Want wij prediken niet onszelf, maar Christus Jezus als Here, en onszelf als uw dienaren om Jezus' wil.' Verder zal ook voor iedereen duidelijk zijn dat Jezus Christus het centrum is van het evangelie, het centrum van het christelijk geloof. Christus is de inhoud van het evangelie. Christus is het evangelie in hoogsteigen persoon.

Nieuwe inzet

Voor de radicale inzet bij Christus heb ik ook nog een andere reden. Veel discussies in onze (gereformeerd-vrijgemaakte) kring rond de prediking spelen zich af tussen twee polen die ook nog eens vaak als tegenstellingen worden opgevat. De meest recente wordt op deze noemer gebracht: tekst - hoorder (hier heb ik zelf ook een bijdrage aan geleverd). En de hoofdstelling is dan ongeveer: 'Natuurlijk moet de tekst goed worden uitgelegd, maar het gaat erom dat de hoorder wordt bereikt en aangesproken.' En tussen deze twee polen ontspint zich dan een discussie waarvan ik de indruk heb dat die niet werkelijk verder komt.

Zo zijn er meer van die tegenstellingen. Denk bijvoorbeeld aan 'heilshistorisch - exemplarisch': 'We moeten niet vervallen in het gemakkelijke exemplarisme maar laten zien dat alle lijnen samenkomen in Christus, het middelpunt van de heilshistorie.' In de discussie hierover is gepleit om naast de voortgang ook aandacht te vragen voor de omgang. Helemaal mee eens (ik heb er zelf ook voor gepleit). Maar het helpt ons niet werkelijk verder, omdat de tegenoverstelling van die twee in een of andere vorm gehandhaafd blijft.

Nog een andere interessante tweeslag is die van 'explicatie - applicatie'. Tegen dit schema heb ik me in mijn dissertatie heftig verzet. Het is bij voorbaat een verloren strijd, want de tweeslag is diep geworteld in het gereformeerde denken en spreken over preken. En toch zal de tweeslag als zodanig ons voortdurend weer dringen in een of-of discussie: Moeten preken nu vooral exegetisch zijn (explicatie) of moeten ze juist vooral praktisch zijn (applicatie)?

Het zijn allemaal begrippen die ik (bij nader inzien) niet zou willen missen, maar geen van de begrippenparen vormt een werkelijk vruchtbaar uitgangspunt voor het fundamenteel doordenken van de prediking. Mijn stelling is nu: we zullen in onze prediking en in ons nadenken over de prediking niet werkelijk verder komen als we onze discussies blijven voeren in de bestaande begrippenkaders. Niet omdat de begrippen geen waarde hebben (ze zullen wat mij betreft in een geheroriënteerde preekvisie vanzelf weer op hun plek vallen), maar we moeten nu eerst een radicaal nieuwe inzet kiezen: Christus en de gemeenschap met Hem.

En als ik het dan even op het scherpst van de snede mag formuleren: we moeten niet heilshistorisch willen preken, ook niet bevindelijk, ook niet verbondsmatig, ook niet aansprekend, ook niet exegetisch of hoordergericht of exemplarisch. We moeten Christus preken! Ik wil met dergelijke uitspraken geen valse tegenstellingen creëren, maar wel proberen het allereerste Beginpunt van alle prediking aan te wijzen: Christus! Hij is het Begin, het Midden en het Einde van alle prediking.

Heilshistorisch

Daarom heeft dit onderdeel ook als titel: 'christocentrische prediking'. Voor veel gereformeerden christenen zal dat overigens vertrouwd in de oren klinken. Is dat niet juist de kracht van veel gereformeerde prediking geweest: dat het christocentrisch was! Daar moet ik echter wel een paar kanttekeningen bij plaatsen.

In de gereformeerde homiletiek (specifieker: de homiletiek van de vrijgemaakt-gereformeerde kerken) speelt de heilshistorische prediking een zeer belangrijke rol. Deze prediking is ook wel genoemd: christocentrische prediking. Waarom? Omdat de heilshistorische prediking haar kracht zoekt in het vanuit de tekst laten zien hoe de lijnen lopen naar Christus als het Middelpunt van de heilshistorie. Oorspronkelijk ging het hier over de prediking van historische stoffen uit het Oude Testament. Naar mijn indruk heeft de term heilshistorisch in haar uitwerking en toepassing echter de kleur van alle prediking bepaald, of het nu over het Oude of het Nieuwe Testament ging, over historische stoffen of niet-historische stoffen. Zo was het van den beginne echter niet bedoeld.

Ik wil dus graag die term christocentrisch weer oppakken, maar dan niet in de betekenis van de heilshistorische benadering: dat de preek laat zien hoe de lijnen vanuit de tekst lopen naar Christus als het middelpunt van Gods heilsgeschiedenis. Christocentrisch preken betekent voor mij: dat de levende Christus het begin, het midden en het einde van alle prediking is. We hoeven in de preek geen lijnen te trekken naar Christus, want Christus is al onder ons nog voordat het eerste woord van de preek geklonken heeft. De Christus die leeft, de opgestane Gekruisigde, Hij is het die in de prediking aan het Woord wil komen. De prediking moet niet uitlopen op de verkondiging van de Christus, de prediking begint daar. Sterker nog: de prediking is de verkondiging van de Christus die voor ons geleefd en geleden heeft, gestorven is en opgestaan. Hij is de Verheerlijkte. Hij is er!

Christocentrische prediking is dus prediking die van begin tot eind ernst maakt met het feit van Jezus' Persoonlijke Tegenwoordigheid onder ons. Door het geloof woont Hij in ons. Zijn Geest brengt Hem in ons hart en leven. Scherp geformuleerd: Christocentrische prediking gaat niet over Christus als het Middelpunt van de heilshistorie, maar over de Nu Levende Christus: 'Christus onder u, de hoop der heerlijkheid. Hem verkondigen wij' (Kolossenzen 1:27).

Dat is dus tegelijk ook een radicaal *nieuwtestamentische* inzet als het gaat om de prediking. En in deze prediking zullen onze ogen er ook voor open gaan dat Christus, die onder ons is, Dezelfde is als de Christus die in het centrum van de heilsgeschiedenis werd geboren uit een maagd, en dat God eeuwenlang naar dat grote moment heeft toegewerkt. Geweldig! Mijn Christus, onze Christus, is de Christus van Adam en Abraham, van Mozes en Maria. Mijn Christus, onze Christus is de Christus van profeten, priesters en koningen uit oude tijden.

Schets

Ik zei het al: ik geef een schets, ik gebruik geen fjnschrijver maar een penseel, ik probeer een richting in te slaan, ik probeer een 'nieuw' beeld op te roepen. Natuurlijk moet de radicaliteit die ik hier voorsta worden ingebed in een bredere context. Zo zal een radicaal christocentrische prediking zoals ik die voor ogen heb een prediking zijn waar je ook bijvoorbeeld de woorden trinitarisch en eschatologisch kunt (lees: moet) zetten. Trinitarisch: de Zoon is ondenkbaar zonder zijn Vader en zijn Geest. De Geest bracht Christus in de wereld en brengt Christus in ons hart. En als we van Jezus iets leren is het wel dit: dat de Vader alle eer en lof en heerlijkheid toekomt. Filippenzen 1 vers 9-11: 'God heeft Hem ook uitermate verhoogd en Hem de naam boven alle naam geschonken, opdat in de naam van Jezus zich alle knie zou buigen van hen, die in de hemel en die op aarde en die onder de aarde zijn, en alle tong zou belijden: Jezus Christus is Here, tot eer van God, de Vader.' Eschatologisch: we leven hier en nu, in en met en door Christus, maar we zijn wel op weg naar de dag van Christus. En die dag zal de dag van God blijken te zijn. 1 Korinte 15 vers 28: 'Wanneer alles Christus onderworpen is, zal ook de Zoon zelf Zich aan hem onderwerpen, die Hem alles onderworpen heeft, opdat God zij alles in allen.'

Christus voor ons en Christus in ons

Dit eerste onderdeel van mijn verhaal eindig ik, als opmaat naar het vervolg, met een citaat van prof. dr. C. Trimp waarin voor mij duidelijk wordt waarin de heilshistorisch-christocentrische benadering in de prediking tekort schiet (namelijk in de eenzijdigheid van het 'Christus voor ons'). 'Echte Christusprediking is prediking van de Christus vóór ons en de Christus ín ons' (C. Trimp, Klank en weerklank. Door prediking tot geloofservaring, Barneveld 1988, blz.25).

2 Spirituele christologie

Welke Christus is het Oriëntatiepunt voor alle prediking? Op die vraag wil ik in dit tweede onderdeel nader ingaan. En daarmee proberen we eigenlijk een antwoord te zoeken op de vraag die Jezus zelf aan ons stelt: ‘Maar gij, wie zegt gij, dat Ik ben?’ (Matteüs 16:15).

Als ik voor mezelf naga hoe ik die vraag van jongs af heb leren beantwoorden, dan springt sterk in het oog dat Christus Degene was die aan het kruis is gestorven voor mijn zonden. God was een lange weg gegaan om te komen tot het centrum van de heilsgeschiedenis: het kruis op Golgota. Deze Christus, die is opgestaan op de derde dag, is nu Degene die vol kracht en macht als Koning zit aan Gods rechterhand. Hij regeert zijn Kerk, door Geest en Woord. En Hij zal terugkomen op de dag der dagen, wanneer Hij verschijnen zal op de wolken met grote macht en heerlijkheid.

Al deze oneindig kostbare woorden heb ik me toegeëigend. Zo leerde ik Christus kennen. En toch bleef er een onvervuld verlangen. Was deze Christus niet teveel een Christus-op-afstand? Een Christus die toen-en-daar is gestorven en opgestaan, die nu ver boven ons is verheven in de hemel, die straks zal weerkomen op de wolken. En dan zie ik een soort boog over mijn leven: het beginpunt ligt vroeger, het hoogtepunt ligt boven in de hemel, het eindpunt ligt later. Samengevat: het accent in dit alles ligt sterk bij de Christus *voor* ons.

Persoonlijk

Het bovenstaande heb ik expres wat persoonlijk gehouden. Als ik zeg dat ik Christus in opvoeding en onderwijs vooral heb leren kennen als de Christus voor mij en de Christus buiten mij, wil ik daarmee dus niet beweren dat dat wel voor alle gereformeerd-vrijgemaakte christenen zal gelden. Ik kom gelukkig ook genoeg geloofsgenoten tegen die heel persoonlijk kunnen spreken over Jezus Christus die alles voor hen is.

En toch schrijf ik nu maar even verder vanuit de vooronderstelling dat het belangrijk is dat we meer aandacht krijgen voor de Christus in ons. En voor de Geest van Christus. Uiteraard is er ook veel over die Geest veel gesproken en gepreekt. Maar het beeld dat bij mij is blijven hangen is die van de Heilige Geest ‘die van Zichzelf afwijst naar Christus’. En dan maken we daar een groot armgebaar bij om te wijzen naar de Christus buiten ons. Het gaat hier dan om de verhouding tussen de Geest en Christus. En dan is een zeer belangrijke lijn in het bijbelse spreken dat de Geest onze aandacht richt op Christus. Ik denk vooral aan Johannes 16. Daar gaat het over de andere Trooster die de Christus zal verheerlijken: ‘Want Hij zal het uit het mijne nemen en het u verkondigen.’

De Geest richt onze aandacht op Christus. Dat is de Christus die buiten ons is: de Gekruisigde, de Opgestane, de Verheerlijkte die zal weerkomen. Maar er is meer. Is het niet beter om te zeggen: de Geest brengt Christus in ons hart? De Geest wijst niet zozeer van Zichzelf af om onze aandacht te richten op de Christus buiten ons, maar Hij richt onze aandacht op de Christus die woning wil maken in onze harten en onze levens. Sterker nog: de Geest is het die ons in gemeenschap met Christus laat leven, de Geest is het die de intieme verbondenheid met Jezus schept, de Geest is het die ons de Here toe-eigent, en alles wat in Hem is.

Christologie

Tegen de achtergrond van het bovenstaande zou ik een pleidooi willen voeren voor het opnieuw doordenken van de christologie. Professor B. Kamphuis merkte laatst in een interview op dat de leer in het kerkelijk leven nauwelijks een rol speelt. Wordt er wel theologisch nagedacht over de belangrijke thema’s van het christelijk geloof? Zijn we er wel op uit om ons geloof (op)nieuw te verwoorden, ook op het niveau van de theologie? Ik denk dat daaraan dringend behoefte is.

Aan die theologische bezinning wil ik hier een (uiteraard kleine) bijdrage leveren door de suggestie te doen dat we wel eens last konden hebben van een versmalde christologie, waarin vooral de Christus vóór ons in beeld wordt gebracht. Ik zou, en besef dat daarin een zekere eenzijdigheid valt waar te

nemen die eigen is aan pleidooien die reageren op een gesignaleerd manco, willen pleiten voor het ontwikkelen c.q. verwoorden van een spirituele christologie. Daarmee bedoel ik, heel kort samengevat: een christologie die inzet bij wat de kern van christen-zijn is, namelijk de gemeenschap met Christus. Ik werk dat zodadelijk nog wat verder uit.

Spiritueel

Eerst vraag ik ook even aandacht voor dat woord spiritueel. Dat is een eigentijds woord. Ik wil het gebruiken vanuit mijn verlangen eigentijds en relevant te theologiseren. Spiritualiteit is een erg belangrijk thema voor onze kerken en voorlopig zal dat ook nog wel even zo blijven. Nu kunnen we uitgebreide discussies gaan voeren over de vraag of dat nu wel een wenselijk woord is, maar dergelijke discussies lijken me minder vruchtbaar. Ik gebruik het woord vooral ook omdat het heel goed bijbels te bronnen is. In het woord spiritueel zit het woord spiritus. En dat betekent: Geest. Als we de term spiritualiteit gebruiken in de context van het christelijk geloof, dan richt dat woord onze aandacht op de Geest (Spiritus) die de Geest van Christus is (Romeinen 8:9). Deze Geest leert ons zeggen: 'Jezus is Heer' (1 Korintiërs 12:3). Deze Geest is ons gegeven om ons door waar geloof aan Christus deel te geven, en zo aan al zijn weldaden (Zondag 20, antwoord 53). Deze Geest is het die ons verenigt met Christus (Zondag 28, antwoord 76).

Een spirituele christologie is dus een christologie die inzet bij de geloofswerkelijkheid van de Geestelijke verbondenheid van Christus met de christen, van de christen met Christus. Christus, en de gemeenschap met Hem, daar zet een spirituele christologie in. Belangrijke bijbelwoorden die dan een rol spelen zijn onder andere de volgende. 1 Korinte 1 vers 9: 'God is getrouw, door wie gij zijt geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon Jezus Christus, onze Here.' 2 Korintiërs 13 vers 5: 'Stelt uzelf op de proef, of gij wel in het geloof zijt, onderzoekt uzelf. Of zijt gij niet zo zeker van uzelf, dat Jezus Christus in u is? Want anders zijt gij verwerpelijk.' Galaten 2 vers 20: 'Met Christus ben ik gekruisigd, en toch leef ik, (dat is), niet meer mijn ik, maar Christus leeft in mij.' Kolossenzen 1 vers 27: 'Hun heeft God willen bekendmaken, hoe rijk de heerlijkheid van dit geheimenis is onder de heidenen: Christus onder (letterlijk: in) u, de hoop der heerlijkheid.' Van groot belang is ook het beeld van de Wijnstok en de ranken: 'Ik ben de wijnstok, gij zijt de ranken. Wie in Mij blijft, gelijk Ik in Hem, die draagt veel vrucht, want zonder Mij kunt gij niets doen' (Johannes 15:5).

Breder

Ik kan me voorstellen dat een lezer nu zegt: kom je zo niet opnieuw uit bij een wel heel smalle christologie? Een christologie die bijna opgaat in de Christus met wie je een persoonlijke relatie mag hebben? Die vraag is denk ik zeer ter zake. Maar ze kan te vroeg worden gesteld. Te vroeg in die zin dat we ons toch weer te snel verwijderen van de Geestelijke werkelijkheid van Christus in ons om alle nadruk te leggen op Christus voor ons. Het gaat uiteindelijk om beide. In een echte Christus-theologie en in een werkelijke Christus-prediking wordt ons de Christus voor ons en de Christus in ons voor ogen geschilderd. Er is dus over Christus veel meer te zeggen dan ik hier doe. Want Christus is ook: de Koning van de kerk, de mens van vlees en bloed die in Israël zijn levensweg die een lijdensweg was ging. Christus is ook: het Woord van God, Gods eigen Zoon die in de wereld gezonden is om verzoening tot stand te brengen. Christus is ook: het Lam van God, het schaap dat stom is voor zijn scheerders, de Zon der gerechtigheid, de Zoon van David, Gods geheimenis. Ja, Christus is alles en 'in Hem zijn alle schatten van wijsheid en kennis verborgen' (Kolossenzen 2:3).

Dieper

En toch geloof ik dat dat alles pas werkelijk gekend wordt in de gemeenschap met Christus. Dat leer ik van een uitspraak van de christelijke gereformeerde professor J.J. van der Schuit die ik tegenkwam in een boekje van prof. dr. W. van 't Spijker. Die uitspraak luidt als volgt: 'Het drievoudig ambt van Christus kan met name in de gemeenschap met Christus gekend worden.' De gehele Christus (totus Christus) komt ons voor ogen te staan als we nadenken en preken vanuit de gemeenschap met Christus. Zijn allesomvattende werk dat in de belijdenis wordt uitgedrukt in zijn drievoudige ambt van Profeet, Priester en Koning wordt gekend en beleefd in de Geestelijke verbondenheid met Hem.

Samenvattend zou ik het dan zo willen zeggen: de diepte van de gemeenschap met Christus is de plaats waar de bezinning op christocentrische prediking moet inzetten, in de hoop en de verwachting dat zo Christus alleen (*solus Christus*) en Christus geheel en al (*totus Christus*) in de prediking naar ons toekomt.

Centrum

Daarmee probeer ik dus een centrum aan te wijzen voor een geheroriënteerde bezinning op de prediking. Juist op dit punt heb ik veel geleerd van het al genoemde boekje van W. van 't Spijker, dat als titel heeft: 'Gemeenschap met Christus. Centraal gegeven van de gereformeerde theologie' (Kok Kampen, 1995). De hoofdstelling van dat boekje is dat gemeenschap met Christus (de *unio mystica cum Christo*) een centraal gegeven is van de gereformeerde theologie. Van 't Spijker wijst dat onder andere aan bij Luther, Bucer en Calvijn. Als ik in dit verhaal dus pleit voor een homiletische heroriëntatie op 'Christus en de gemeenschap met Hem', dan is dat een poging om een voor de gereformeerde theologie centraal gegeven in het centrum van de homiletische aandacht te plaatsen.

Ik doe dat, uiteraard, in de context van onze eigen tijd. Een tijd waarin veel verlangen is naar ervaring, persoonlijke relaties, gemeenschap. Dat verlangen is ook voelbaar in de kerken. Dat is echter niet alleen maar postmodern, het is ook een heel duidelijke lijn in het evangelie en dus ook in de gereformeerde traditie. Want christelijk geloven heeft als kern: de door de Geest van God gewerkte gemeenschap met Christus. 'Dit nu is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige en waarachtige God, en Jezus Christus, die Gij gezonden hebt' (Johannes 17:3).

3 De preek als stem van Christus

In de eerste twee van dit verhaal onderdelen heb ik aangegeven te willen kiezen voor een radicaal christocentrische prediking tegen de achtergrond van een spirituele christologie. Met dat laatste bedoel ik een christologie die inzet bij wat de kern van ons christen zijn is: de gemeenschap met Christus.

In de inleiding heb ik al aangegeven dat dit verhaal mee is ingegeven door vragen die gesteld zijn over mijn dissertatie *Veni Creator Spiritus*. In dit derde en de twee volgende onderdelen, stel ik daarom een paar meer specifieke thema's aan de orde waarover ik ook in mijn dissertatie geschreven heb. Ik wil daar nu opnieuw iets over zeggen, maar dan vanuit een veel meer christologische invalshoek.

Continuïteit

De vraag kan dan gesteld worden: hoe verhoudt zich wat je nu schrijft tot datgene wat je in je dissertatie naar voren hebt gebracht? Voor mezelf breng ik dat zo onder woorden: dit verhaal is een duidelijk vervolg op mijn dissertatie. In dat vervolg is sprake van continuïteit: alles wat ik in mijn dissertatie heb gezegd neem ik in grote lijnen nog steeds van harte voor mijn rekening. Sterker nog: veel van wat ik in dit verhaal zeg is niet denkbaar zonder die dissertatie en vormt er een genuanceerde herhaling van. Maar er is ook sprake van discontinuïteit: bepaalde accenten zijn in mijn dissertatie te eenzijdig. Dat betreft vooral de nadruk op het werk van de Geest. Maar ook over verschillende andere onderwerpen zou ik nu wat genuanceerder willen schrijven. Welke onderwerpen dat zijn, wordt in het vervolg wel duidelijk.

Preekdefinitie

In dit onderdeel ga ik met name in op de preekdefinitie. In mijn dissertatie heb ik een mijns inziens belangrijk onderscheid gemaakt tussen een duidelijk theologische definitie van de prediking (De prediking is de bediening van Gods Woord in de gemeente van Christus) en een meer praktische, homiletische definitie (Preken is tekst en hoorder in relatie brengen). Deze laatste definitie riep wel vragen op: is de relatie immers niet bij voorbaat gegeven?

Theologisch antwoord ik daar van harte met 'ja' op: Gods Woord is per (theologische) definitie relevant. Toch is de werkelijkheid wel eens wat weerbarstiger: als gemeentelid vind je het vaak

moeilijk om die relevantie te zien: ‘Wat heeft dit bijbelwoord nu voor concrete relevantie in mijn leven?’ Veel gemeenteleden zitten met die vraag in de kerk. En precies daar ligt nu ook de belangrijkste praktisch-homiletische opdracht voor de predikant: laat die relevantie zien! Dát heb ik willen zeggen met de definitie: preken is tekst en hoorder in relatie brengen. In mijn dissertatie heb ik dat overigens heel kort en te snel verbonden met de zaak van de Godsverduistering: het in relatie brengen is nodig omdat er mensen in de kerk zitten die aan den lijve ervaren wat het betekent om te leven in een cultuur zonder God. Daarover wil ik in het vierde onderdeel graag nog wat meer zeggen.

C. Veenhof

Nu vind ik het aardig om te laten zien dat ik me met mijn homiletische preekdefinitie in goed gereformeerd gezelschap blijf te bevinden. Niemand minder dan C. Veenhof, de leermeester van veel van de oudere predikanten in onze kerken, begint zijn (ongepubliceerde) collegedictaten met de volgende opmerkingen: ‘De situatie bij de prediking wordt bepaald door twee grootheden. 1° het bijbelwoord, 2° de samengekomen gemeente. Die moeten voor de prediking *in relatie met elkaar worden gebracht*. De prediking is bediening van het bijbelwoord aan de vergaderde gemeente. In dat *in relatie brengen* komt tot stand, wordt werkelijkheid waartoe het woord bestemd is. In het woord waren, zijn, blijven de mensen betrokken. Het woord is intentioneel op de mens gericht. Het is aanspraak, toespraak, boodschap.’

Er is dus niet zoveel nieuws onder de zon. Wat ik zelf wel een beetje als nieuw heb ervaren, bleek al betoogd te zijn (en daar kwam ik pas na de afronding van mijn proefschrift achter) door Veenhof. Alleen is zijn homiletisch onderwijs nooit gesystematiseerd naar ons toegekomen.

Explicatie en applicatie

Geheel in lijn met theologen als Veenhof, Holwerda en Trimp heb ik in mijn dissertatie ook nogal heftige kritiek geïfend op het explicatie-applicatie schema. De belangrijkste reden daarvoor lag in het theologische uitgangspunt dat het Woord van God per definitie aanspraak is: Gods Verbondswoord gaat van hart tot hart en is intentioneel op de mens gericht. Het spreken over uitleg (objectief) en toepassing (subjectief) doet daaraan geen recht.

Toch leverde mijn afwijzing van het uitleg-toepassing schema nogal forse kritiek op. Is het wel terecht om te suggereren dat uitleg altijd objectief-afstandelijk is en dat het pas bij de toepassing persoonlijk-betrokken wordt? Ik denk inderdaad van niet. Opererend binnen een explicatie-applicatie-kader kan er echt wel hartelijk geprekeet worden, zó dat de hoorders zich van Godswege weten aangesproken vanuit de tekst. Uiteindelijk zal elke gereformeerde gelovige het er ook mee eens zijn dat het Woord van God niet een objectief-afstandelijk geheel is dat middels een toepassing bij de gemeente moet worden gebracht. Dat er heel directe lijnen lopen van het homiletische explicatie-applicatie-schema naar het filosofische object-subject-schema betekent nog niet dat alles wat er in dat filosofische schema te vinden is terugkeert in het homiletische model.

Kortom: het is weinig vruchtbaar om elkaar met verwijten om de oren te slaan rond het uitleg-toepassing-schema. Het vehement verwerpen noch het vehement verdedigen ervan zal ons verder helpen. In mijn dissertatie heb ik me aan het eerste schuldig gemaakt. Achteraf vind ik dat dus nogal vruchteloos.

Als nieuw

Niet vruchteloos lijkt me echter het zoeken naar een antwoord op de vraag: ‘Hoe wordt dat dan bereikt, dat de gemeente heel de preek ervaart als *aanspraak*?’ Zelf heb ik geprobeerd om daar iets over te zeggen vanuit de omschrijvingen: ‘De preek als *neues Wort*’ en ‘Preken als het uitvoeren van teksten’. Met name de eerste omschrijving riep nogal wat kritische vragen op, mee omdat ik de uitdrukking ‘geleend’ heb van een niet-gereformeerde Duitse theoloog (Ernst Lange). Het voert te ver om dat hier allemaal te bespreken. Mijn intentie is in elk geval geweest om de ‘nieuwheid’ van de prediking in de zin van ‘verrassend’, ‘aansprekend’, ‘ontdekkend’, ‘als nieuw’ voor het voetlicht te halen. Prediking is geen eindeloze herhaling van oude waarheden, maar, als het goed is: het op-nieuw hoorbaar worden van het levende evangelie zodat het de gemeente raakt en verandert. Daarover heb ik

in mijn dissertatie vooral veel praktisch-homiletische en talige opmerkingen gemaakt (met name over de metafoor). Nu zou ik daar weer een wat theologischer insteek aan toe willen voegen door te spreken over de preek als stem van Christus.

Stem van Christus

In een christocentrische homiletiek zal ook de preek zelf allereerst in christocentrische termen moeten worden gedefinieerd. In het als-nieuwe, vernieuwende Woord van God (een poging tot Nederlandse vertaling van het *neues Wort*) hebben we te maken met de Stem van Christus Zelf. Christus komt sprekend naar ons toe. In Hoogsteigen Persoon. Preken we misschien niet te veel *over* Christus zonder te beseffen dat Christus Zelf aan het Woord wil komen in onze prediking?

Door het Woord van God direct te verbinden met de Stem van Christus, wordt ook van meetaf aan duidelijk dat het in de prediking niet allereerst gaat om meer inzicht in de bijbel, om het ‘spellen’ van de Schriften, maar om een ontmoeting met de levende Heer die sprekend onder ons is. Hier kan juist die zo fundamentele Paulinische tekst over de verkondiging ook een belangrijke rol spelen in onze homiletische overwegingen: ‘Wij zijn dus gezanten van Christus, alsof God door onze mond u vermaande; in naam van Christus vragen wij u: laat u met God verzoenen’ (2 Korintiërs 5:20). Hier wordt een ontmoetingsgebeuren getekend: God Zelf spreekt ons in Christus aan. De stem van Christus klinkt in zijn naam. Christus zelf zegt: laat u met God verzoenen. Die verzoening wordt alleen gekend en beleefd in de gemeenschap met Christus.

Jezus sprekend

Met dat we de preek omschrijven als de stem van Christus, zullen we ook met bijzonder veel aandacht gaan luisteren als Jezus Zelf spreekt in de evangeliën. Hoe predikte Christus? Naar mijn indruk is de gereformeerde homiletiek in sterke mate gekleurd door de vraag hoe de apostelen predikten (in Handelingen, in de brieven). Een christocentrische homiletiek zal ook in de leer gaan bij Jezus zelf. Wat waren zijn woorden vaak uitnodigend en warm en persoonlijk. Wat waren zijn woorden soms scherp en hard en striemend. Wat waren zijn woorden vaak beeldend en verhalend. Wat waren zijn woorden krachtig en gezaghebbend. Jezus’ manier van preken en leren zou veel meer bepalend moeten worden voor onze manier van preken: ‘dichtbij de Vader en dichtbij Zijn kinderen’. Of: ‘dichtbij God en dichtbij mensen’.

En tegelijk zal ook duidelijk worden dat de communicatie van het evangelie enorm veel verzet oproept en naar menselijke maatstaven gemeten vaak ‘mislukt’. Dat Jezus gekruisigd werd is daarvan het onomstotelijke bewijs. Wij redden onze preken communicatief gezien dan ook niet met een metafoor hier en een verhaal of visueel voorwerp daar. Onze prediking is alleen reddend in de kracht van Christus. En Hij was niet wars van metaforen (‘Ik ben...’) en verhalen (‘Het Koninkrijk der hemelen is gelijk...’) en visuele voorwerpen (‘Zij brachten Hem een schelling...’).

Preken is dus: Christus preken. Sterker nog: in de prediking is Christus sprekend onder ons. Zijn stem komt tot klinken in onze levens. Aan het begin van de preek staat niet een tekst, maar een Persoon: Jezus.

Deze twee zijn één?

In dit theologische uitgangspunt zou ik een hernieuwde bezinning op de preek willen beginnen. Ik besef heel goed dat vragen en discussies rond begrippenparen als ‘tekst en hoorder’, ‘uitleg en toepassing’, ‘verstand en gevoel’, ‘voortgang en omgang’ binnen dat kader opnieuw aan de orde zullen komen. In een eerdere schets van dit verhaal had ik een aardige one-liner genoteerd die ik als oplossend zag (‘In Christus is noch explicatie noch applicatie’).

Nu geloof ik echter dat we dergelijke polariteiten niet zo gemakkelijk zullen overwinnen in ons nadenken over de prediking. Ze zijn nu eenmaal diep ingebakken in ons mens zijn. Is dat erg? Het lijkt me niet. Als we maar beseffen dat alles begint en eindigt bij die ene Persoon die alles was voor zijn Vader en die alles wil zijn voor ons: Jezus Christus. In Hem is ook al onze homiletische wijsheid verborgen. In Hem komen onze gedachten over spannende polariteiten tot rust.

4 Preken als roepen tot gemeenschap met Christus

In de voorbije jaren is er in de bezinning op de prediking meer aandacht gekomen voor de hoorders van de preek. Wie zijn zij? Hoe moeten we hen zien? Hoe kunnen we de preek zo op hen afstemmen dat de boodschap ook werkelijk landt? Aan die bezinning op de hoorder van de preek heb ik zelf ook een bijdrage geleverd door de uitdrukking ‘aangevochten Godzoeker’ te introduceren. Dat is me door velen niet in dank afgenomen. Je kunt de belijdende gemeente toch niet typeren als een verzameling aangevochten Godzoekers? In dit vierde onderdeel van mijn verhaal wil ik daar graag een aantal opmerkingen over maken.

God zoeken

Het heeft mij steeds wat verbaasd dat er bij het geven van kritiek op de formulering ‘aangevochten Godzoekers’ weinig pogingen werden gedaan om te peilen wat ik daar nu precies mee bedoelde. Ik kan me goed voorstellen dat de uitdrukking, wanneer die wordt losgelezen uit mijn verhaal, vragen oproept. Bij een Godzoeker gaan de gedachten al snel richting notoire twijfelaars of moderne theologen die eigen zoekplaatjes van God ontwerpen. Maar wie mijn verhaal over het ‘God zoeken’ leest, wordt allereerst meegenomen naar die oer-bijbelse uitdrukking die we zowel in het Oude als het Nieuwe Testament tegenkomen: God zoeken. Over deze zoek-beweging zeg ik ook: ‘Ik zoek God omdat ik door Hem gevonden ben.’ Daar begint het dus: bij God die mij gevonden heeft.

Aanvechting

Ook de term aanvechting in ‘aangevochten Godzoeker’ riep nogal wat reactie los. Hoezo aanvechting? We hebben in de kerk toch met een belijdende gemeente te maken? Ik vind dat een vreemde tegenstelling. Ons meest gebruikte belijdenisgeschrift, de Heidelbergse Catechismus, is juist geschreven met het oog op aangevochten christenmensen. Niet voor niets wordt er direct in het begin, in Zondag 1, gevraagd naar de enige troost. En troost (*consolatio*) is in de taal van de Reformatie altijd het antwoord op de aanvechting (*tentatio*). De aanvechting waarover de Catechismus spreekt is dan ook heel wat breder dan alleen maar: twijfel vanwege de Godsverduistering of het hebben van het gevoel dat God de Afwezige is. In ‘Preken en horen’ is dat allemaal ook na te lezen.

Godsverduistering

Wel ben ik me ervan bewust dat ik in mijn dissertatie over dit thema veel te kort ben geweest. Daar heb ik te gemakkelijk de situatie van de hoorders in de kerk gebracht op de noemer van Godsverduistering en secularisatie. Een zin als ‘En daarom komt de hoorder ‘s zondags naar de kerk om opnieuw te horen dat de als Afwezige ervaren God wel degelijk de God van zijn leven is’ is veel te eenzijdig.

Voor de uitdrukking ‘de aangevochten Godzoeker’ zal ik dan ook niet door het vuur gaan. Ze roept blijkbaar te veel misverstanden op om een vruchtbare rol te kunnen spelen in het gesprek over de prediking. Laten we die uitdrukking dan maar vergeten. Maar één ding moeten we niet vergeten. De secularisatie, in de betekenis van onmacht en onwil om met de levende God om te gaan, zit veel dieper in onze kerken dan we voor waar willen hebben. Met name ook die onmacht, die vaak naar buiten komt in de vorm van desoriëntatie, in het kwijtgeraakt zijn van zekerheden, in het leeggelopen zijn van de belangrijke woorden van het geloof. En daarom moet ook het thema van de aanvechting hoog op de agenda van de gereformeerde prediking en het nadenken daarover staan. Spelen de aanvechtingen in onze spiritualiteit en prediking niet een veel te kleine rol? Mag het zinvol heten om te discussiëren over de vraag of de term ‘Godsverduistering’ wel deugt, als de zaak die daarmee wordt aangeduid levensgroot en levensbedreigend aanwezig is in de kerken?

Herkenning en relevantie

In de discussie naar aanleiding van mijn dissertatie en de artikelen die gebundeld zijn in ‘Preken en horen’ werd ook ernstig gewaarschuwd tegen te veel aandacht voor herkenning en relevantie. Gaan we zo niet teveel in op de hoordersverwachtingen? Ik erken dat dat gevaar bestaat (hoewel we niet moeten vergeten dat hoordersverwachtingen niet per definitie illegitiem zijn: de Geest is tenslotte ook aan de

gemeente gegeven). Maar het signaleren van een gevaar op de weg betekent nog niet dat je die weg niet moet gaan. Het gevaar van bijvoorbeeld te veel exegese in de preek is dat het een afstandelijk betoog wordt. Moeten we dus niet meer exegetiseren? Het gevaar van te veel aandacht voor de hoorder is dat de preek een verhaal wordt dat naadloos aansluit bij de hoorderwerkelijkheid terwijl het evangelie in veel opzichten een ‘vreemd Woord’ is. Moeten we dus geen aandacht aan de hoorder besteden?

Natuurlijk wel. En er is gelukkig ook niemand die beweert dat dat niet nodig zou zijn. Daarom zijn ook de thema’s van herkenbaarheid en relevantie van de Woordverkondiging van essentieel belang om te doordenken. Theologisch geldt in elk geval: de bijbel is per definitie relevant, omdat de Heilige Schrift het Woord van God is waarmee Hij ons aanspreekt. Dit theologische uitgangspunt moet vervolgens ook worden doorvertaald naar de concrete preekpraktijk. En dan gaat het er niet om dat er in de preek aardige verhalen worden verteld en leuke voorbeelden worden gegeven. Nee, dan gaat het erom dat de predikant laat zien hoe dit Woord van God dat via de preektekst naar de gemeente toekomt concreet wordt in het dagelijkse leven van de hoorders. Daar zitten talloze hoorders op te wachten. En dat is volkomen terecht.

Trimp

Maar laat ik nu de draad weer oppakken van mijn schets van een geheroriënteerde preekvisie. Wat betekent temidden van deze homiletische thema’s een hernieuwde concentratie op Christus en de gemeenschap met Hem? Voordat ik daar zelf iets meer over zeg, laat ik prof. dr. C. Trimp aan het woord. In een opstel met de titel ‘God brengt de mens ter sprake’ (gepubliceerd in: A. Knevel (red.), *Bevindelijke prediking*, Kampen 1989, blz.104-109) brengt hij hierover fundamentele zaken naar voren. Zaken waarvan ik me wel eens afvraag: Is dit wel voldoende geland in de gereformeerde-vrijgemaakte kerken en in de praktijk van de vrijgemaakte prediking?

Trimp zet zo in: ‘Vraagt iemand dus: komt in de Christus-prediking de mens eigenlijk wel voor?, dan kan dat toch eigenlijk nauwelijks een vraag heten.’ En even verder zegt hij: ‘Mocht er ooit prediking plaatsvinden, waarin de mens geen kans krijgt zichzelf te herkennen, dan kan zulke prediking op de naam ‘verkondiging’ nauwelijks aanspraak maken – hoeveel solide uitleg van de tekst zij ook zou mogen bevatten.’ Het thema van de herkenning staat dus al meer dan een decennium op de homiletische agenda!

Christus en ons hart

Trimp werk zijn stelling vervolgens in vier richtingen uit, die ik hier illustreer met enkele treffende citaten.

Christus-prediking 1. onthult het verzet van het mensenhart. ‘De armetierigheid en kleinzieligheid van ons bestaan zullen in het licht van Christus’ machtig Woord aan het licht komen, zoals Christus Zelf mensen ontdekt aan zichzelf: de zelfgenoegzame wetgeleerde, de rijke jongeling, de zelfvoldane rijke dwazen. Echte Christus-prediking zal ons doen verstaan, hoe weinig het Evangelie ons leven nog heeft aangeraakt en vernieuwd, hoe weinig liefde er in ons hart ontstoken is, hoe weinig vuur er brandt in ons hart voor de zaak van Christus in de wereld.’

Christus-prediking 2. brengt de tegenstem van het hart ter sprake. ‘In het hart van de mens leeft ook tegenspraak tegen de goede boodschap, tegenspraak die vaak gevoed wordt vanuit diepe lagen van de menselijke persoon en omhoog komt uit diep verdriet, uit zware menselijke problematiek. In de prediking mogen wij die realiteit niet negeren, wij mogen er niet overheen kijken of haar met grote woorden overstemmen. Sterker gezegd: het is van grote betekenis, dat deze tegenstemmen in de prediking hoorbaar worden. Dan werpt de preek de echte vragen op, vragen die opkomen in het hart van de mens ten overstaan van Gods beloften en geboden. De reële vraag heeft in de prediking voorrang op het normatieve antwoord.’

Christus-prediking 3. geeft bezieling aan dat hart. ‘In de prediking komt de levende Christus naar ons toe en Hij werkt aan ons en in ons door zijn Heilige Geest.’ ‘Een mens kan zijn levensblijdschap vinden in het heiligen van zijn leven voor God, terwijl hij beseft uit zichzelf daarvoor geen enkele

aanleg te bezitten. (...) Op die wijze werkt de Geest in ons leven. De Bijbel noemt dat de vrucht van de Geest (Gal. 5:22). In de prediking moet daarom meer gezegd worden dan dat deze vrucht in ons leven behoort te zijn. De rijkdom van dat leven met God mag ook beschreven en aangeprezen worden. Er mag ook opgeroepen worden tot een persoonlijk en gemeenschappelijk bezig zijn met deze dingen. Er moet gewaarschuwd worden, wanneer men in eigen leven nooit iets van deze vreugde in het leven met God ondervindt. De prediking is er om aan de leden van de gemeente ook op dit punt leiding te geven.'

Christus-prediking 4. roept weerklank op in het mensenhart. 'De Heilige Geest wil de menselijke ziel - met al haar verzet, haar vragen en problemen - maken tot klankbodem van de hoge tonen van het Evangelie. (...) De Heilige Geest is in staat de hoge tonen van het Evangelie door de menselijke ziel te weerkaatsen. Wat uit de mond van de prediker komt, komt op allerlei manieren terug, omdat de woorden weerkaatst en vermenigvuldigd worden in de harten van mensen.' 'De weerklank van het Evangelie zal bij ieder mens een eigen intonatie dragen. Die weerklank vormt zich in zeer persoonlijke situaties en ieders gevoel spreekt op duidelijke wijze mee.'

Roeping

Mee op basis van het voorgaande zou ik Christocentrisch preken willen omschrijven als: 'roepen tot de gemeenschap met Christus'. Ik ontleen deze uitdrukking aan 1 Korintiërs 1 vers 9: 'God is getrouw, door wie gij zijt geroepen tot gemeenschap met zijn Zoon Jezus Christus, onze Here.'

Nu kun je de prediking met veel bijbelse woorden omschrijven: bedienen, verkondigen, uitroepen, aanzeggen enzovoort. Zou het niet heel vruchtbaar zijn om ook dat fundamentele bijbelse woord 'roepen' in het centrum van de homiletische aandacht te plaatsen? Preken is niet alleen een afkondiging van een stand van zaken. Preken is niet alleen als heraut het evangelie uitroepen. Preken is niet alleen bediening van het Woord. Preken is ook: 'roepen'. In de prediking klinkt Gods roepstem.

Gehoorzaamheid

Roepen is daarbij meer dan een constatering. Roepen is iets krachtigs. Het is het krachtige, belovende spreken van God, dat vraagt om gehoorzaamheid. Als God roept, gebeurt er wat. We zien dat ook geïllustreerd in de evangeliën als Christus zijn discipelen roept om Hem te volgen. Die roeping vindt niet plaats op basis van wat Jezus in de geroepenen ziet. Roeping sluit niet aan bij onze mogelijkheden maar bij Gods mogelijkheden. In het roepen klinkt Gods krachtige en scheppende stem in ons leven.

Zijn onze preken niet te vaak een goede uiteenzetting van een bijbelgedeelte met vervolgens een appèl (als dat appèl al komt)? Zouden onze preken niet veel meer appèllerend moeten zijn, staan in de toonsoort van de roeping? Want de levende Christus wil roepend ons leven binnenkomen, elke preek opnieuw. Hij roept ons tot een relatie.

Relatie

Jezus wil met ons in relatie leven. Hij wil gemeenschap met ons hebben. In preken waarin Christus sprekend naar ons toekomt worden we geroepen tot die gemeenschap met Hem. In die gemeenschap ontvangen we de verzoening van onze zonden door zijn bloed. In die gemeenschap leren we ook om te leven als navolgers van Christus. Het vernieuwende werk van zijn Geest krijgt gestalte in onze levens. En we leren ook wat het betekent om te delen in zijn lijden. Want dat hoort er ook helemaal bij. Christus volgen, leven in gemeenschap met Hem, omvat ook het kruisdragen en de zelfverloochening. 'Want hiertoe zijt gij geroepen, daar ook Christus voor u geleden heeft en u een voorbeeld heeft nagelaten, opdat gij in zijn voetsstappen zoudt treden' (1 Petrus 2:21).

Hoorder

Als ik nu opnieuw iets zou schrijven over de vraag: 'Wie is de hoorder van de preek?', dan zou ik dat dus anders doen dan ik gedaan heb. Ik zou meer woorden gebruiken dan alleen 'aanvechting' en 'God zoeken'. Ook uitdrukkingen als bijvoorbeeld 'geheiligd in Christus', 'gerechtvaardigde zondaar' of 'door God geliefd schepsel' zouden gebruikt worden.

Maar heel veel nadruk zou ik nu vooral leggen op de hoorder als geroepene: ieder die zich begeeft onder de prediking van het Woord, gedoopt of ongedoopt, belijdend gemeentelid of buitenstaander, hoort in de prediking de roepstem van Christus. Hij roept ons tot de gemeenschap met Hem.

En weet u, leven in de gemeenschap met Christus, verbonden zijn met Jezus, dat is eindeloos concreet en praktisch en relevant. Want Jezus heeft wat te zeggen over alles in je leven. Leven met Christus, dat maakt verschil. Als je werkelijk luistert naar zijn roepstem, verander je in een rank. Hij is de Wijnstok. Zijn leven wordt mijn leven. Zijn kracht wordt mijn kracht. Zijn verwachtingen worden mijn verwachtingen. Zijn wijsheid wordt mijn wijsheid. Zijn gerechtigheid wordt mijn gerechtigheid. Zijn aanvechtingen worden mijn aanvechtingen. Zijn toekomst wordt mijn toekomst.

5 Passie voor Christus (de spiritualiteit van de predikant)

De predikant en zijn spiritualiteit, dat is het onderwerp voor dit vijfde en laatste onderdeel van mijn verhaal over christocentrisch preken. Dat kan een tegenstelling lijken. Als de Persoon van Christus centraal moet staan, waarom dan aandacht voor de persoon van de predikant? Is hij niet vooral de dienaar van het Woord die zoveel mogelijk achter zijn boodschap en achter zijn Zender moet verdwijnen?

Getuige

Tegen de achtergrond van deze vragen heb ik in mijn dissertatie ‘Veni Creator Spiritus’ een pleidooi gevoerd om in de bezinning op de prediking ook nadrukkelijk de persoon van de predikant in beeld te brengen. Allereerst omdat iedereen uit ervaring weet dat het er toe doet wie er op de kansel staat: de persoon van de prediker speelt hoe dan ook een belangrijke rol in de concrete praktijk van de prediking. Maar ook omdat het goed zou zijn om naast bijbelse woorden als ‘dienaar’, ‘heraut’, ‘evangelist’ en ‘leraar’ de bijbelse uitdrukking ‘getuige’ een eigen plek te geven in de bezinning.

Daarover schreef ik in mijn dissertatie (blz. 193): ‘De predikant is als getuige geroepen om vanuit een existentiële betrokkenheid, die uitkomt in het kennen van God, het navolgen van Christus en het wandelen door de Geest, het Woord van God zo te spreken dat het een levenwekkend Woord is, een Woord dat verandering teweegbrengt. Natuurlijk is de Geest van God niet afhankelijk van de spiritualiteit van de predikant als getuige. Maar het is evenzeer waar dat een gebrek aan spiritualiteit bij de predikant de levende verkondiging in de weg staat.’

Gemeente

Wat ik daar verder over schreef, riep de vraag op of er niet te veel nadruk werd gelegd op de spiritualiteit van de predikant. Wordt hij niet overvraagd als van hem een geloofsbeleving wordt gevraagd die wordt gekenmerkt door heelheid en door een authentiek leven uit de Bron?

Voordat ik daar nu verder iets over zeg lijkt het me wel belangrijk om een onderscheid te maken tussen de roeping van de predikant en de roeping van de gemeente als het gaat om de prediking. Ik begin bij de gemeente. Van de gemeente wordt gevraagd dat zij de man op de kansel aanvaardt als wat hij is: een dienaar van Christus. Paulus is daar in 1 Korintiërs 4 vers 1 heel duidelijk over: ‘Zo moet men ons beschouwen: als dienaren van Christus, aan wie het beheer van de geheimenissen is toevertrouwd.’ Dat is de roeping van de gemeente die luistert naar de verkondiging. Een predikant mag niet worden afgebrand omdat hij niet spiritueel of authentiek genoeg zou zijn. De predikant is dienaar van Christus, en er is maar Eén die oordeelt, en dat is de Here zelf (1 Korintiërs 4:3).

Ook in het bevestigingsformulier voor dienaren van het Woord wordt de gemeente op deze toonhoogte aangesproken: ‘Denkt eraan, dat God zelf u door hem aanspreekt. Neemt daarom de woorden, die hij naar de Schrift tot u spreekt, met blijdschap aan. Ontvangt deze dienaar met vreugde, want liefelijk zijn de voeten van hen die een goed boodschap brengen.’ Dat is dus de roeping van de gemeente; de predikant ontvangen als dienaar van Christus.

‘Heb Christus lief’

Ook de predikant wordt in datzelfde formulier aangesproken op zijn roeping: ‘Zie daarom toe op uzelf. Wees een voorbeeld voor de gelovigen in woord, in wandel, in liefde, in geloof en in reinheid. Heb Christus lief (...).’ Hier wordt verwezen naar 1 Timoteüs 4 waar ook nog deze oproep staat: ‘Oefen u in de godsvrucht’ (vers 7b).

Op basis hiervan is het voluit verantwoord om in de homiletische bezinning ook nadrukkelijk aandacht te vragen voor de persoon van de predikant en voor zijn spiritualiteit. God heeft ervoor gekozen om door mensen, die door hem zijn geroepen en door Christus zijn gegrepen, zijn Woord tot klinken te brengen in de levens van de gemeenteleden (Romeinen 10:14-15).

In het volgende wil ik daar opnieuw iets over schrijven. Nu, meer dan in mijn proefschrift, vanuit Christus. Hoewel ook daar de betrokkenheid op Christus al helder onder woorden is gebracht in bijvoorbeeld deze passage (blz. 194): ‘Spiritualiteit is, ook voor de predikant, een dynamisch proces, een levend gebeuren waarin beurtelings sprake is van vreugde en aanvechting, van volheid en leegte, van toppen en dalen. Centraal in dat proces staat de omvorming, het veranderd worden naar het beeld van Christus zodat Christus gestalte in hem krijgt.’

Passie voor Christus

Passie voor Christus. Op die noemer zou ik de spiritualiteit van de predikant willen brengen. Daarbij staat me vooral het beeld van Paulus voor ogen. In zijn geloofsleven staat Christus centraal. En daar spreekt hij ook over. Heel in het bijzonder in Filippenzen 3 vers 7 en 8: ‘Alles wat mij winst was, heb ik om Christus’ wil schade geacht. Voorzeker, ik acht zelfs alles schade omdat de kennis van Christus Jezus, mijn Here, dat alles te boven gaat. Om zijnentwil heb ik dit alles prijsgegeven en houd het voor vuilnis, opdat ik Christus moge winnen.’ Voor Paulus is er niets mooiers, niets kostbaarders, niets waar hij meer enthousiast voor kan zijn dan het kennen van Christus.

In Filippenzen 3 vers 12 wordt dat opnieuw duidelijk: ‘Ik jaag ernaar (naar het kennen van Christus in zijn lijden en opstanding) of ik het ook grijpen mocht, omdat ik ook door Christus Jezus gegrepen ben.’ Gegrepen door Christus. Dat stempelt Paulus’ spiritualiteit als verkondiger van het evangelie. Daarin zit dus een sterke gedrevenheid: Paulus is enthousiast voor zijn Heer. Christus is alles voor hem (Kolossenzen 3:11).

Als prediker van het evangelie wil ik me graag spiegelen aan deze Paulus. Zijn liefde voor de Opgestane Gekruisigde, zijn rotsvaste geloof in de Zoon van God maakt hem krachtig in de evangelieverkondiging: ‘Ik vermag alle dingen in Hem, die mij kracht geeft’ (Filippenzen 4:13).

Lijden met Christus

In het woord ‘passie’ zit nog een betekenisaspect dat van groot belang is voor de spiritualiteit van de prediking. Passie staat namelijk niet alleen voor hartstochtelijkheid, maar ook voor lijden. De verkondiger van het evangelie volgt een gekruisigde Heer. Dat betekent dat tegenstand en aanvechting niet uit zullen blijven. Paulus wist ervan mee te praten. Het Woord van Christus is in zijn leven voluit werkelijkheid geworden: ‘Indien iemand achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf en neme zijn kruis op en volge Mij’ (Matteüs 16:24).

Als de spiritualiteit van de predikant werkelijk christocentrisch is, dan staat er middenin zijn leven dat kruis. Discipelen van Christus, verkondigers van zijn Woord, staan niet boven hun Meester: ‘het is genoeg voor de discipel te worden als zijn meester’ (Matteüs 10:25). Christus volgen als dienaar van zijn Woord brengt je in de aanvechting.

Aanvechting

Deze thematiek van de aanvechting heb ik ook in mijn dissertatie vrij uitgebreid aan de orde gesteld (blz. 216): ‘De aanvechting is ervoor om de predikant zijn leven lang het geheimenis te leren verstaan dat Gods kracht in zwakheid wordt volbracht.’ Het gevaar bestaat om alleen in positieve bewoordingen te spreken over de spiritualiteit van de predikant, in termen van heelheid en integratie,

authenticiteit en bevlogenheid. De spiritualiteit van de predikant die intens leeft met Christus zal ook, en wellicht vooral, worden gestempeld door het kruis.

Samen met de gemeente waar de predikant het Woord van Christus verkondigt, moet hij leven onder het kruis waaraan Jezus Christus stierf, niet alleen voor de zonden van de gemeenteleden maar ook voor die van hemzelf.

Bonhoeffer

De theoloog Dietrich Bonhoeffer schrijft ergens, zich richtend tot predikanten: 'Het komt er op aan, of we ons dagelijks tot het beeld van de gekruisigde Christus zelf richten en ons tot bekering laten roepen. Waar het Woord om zo te zeggen onmiddellijk van het kruis van Jezus Christus zelf komt, waar Christus ons zo tegenwoordig is, dat Hij zelf ons Woord spreekt, daar alleen kan het vreselijke gevaar van de geestelijke praatzucht verbannen worden.' In dat verband roept hij verkondigers van het evangelie op om dagelijks de persoonlijke omgang met de gekruisigde Christus te zoeken.

Daar gaat het om. Een predikant die 'gids naar Jezus' wil zijn, zal de persoonlijke omgang met de levende Gekruisigde moeten kennen. 'Heb Christus lief' zegt het bevestigingsformulier voor dienaren van het Woord. Liefde en passie gaan samen op. Liefde maakt enthousiast. Liefde doet ook zeer. Die beide kanten van de passie voor Christus zijn essentieel voor de spiritualiteit van de predikant.

Luthers drieslag

Al eerder heb ik ook aandacht gevraagd voor een drieslag van Luther. Het is een drieslag die voor hem de theoloog typeert en die ik graag wil gebruiken als een krachtige typering van de spiritualiteit van de predikant. In het Latijn luidt die drieslag zo: oratio - meditatio - tentatio. Hetgeen vertaald wil zeggen: gebed - meditatie - aanvechting. Ik vraag er nu weer kort aandacht voor, maar dan meer vanuit Jezus Christus.

Gebed

'Here, leer ons bidden' (Lukas 11:1). Dat was de brandende vraag waarmee de discipelen van Jezus naar hun Meester kwamen. Het moet ook de vraag zijn van elke predikant: 'Here, leer mij bidden.' De biddende omgang met de Vader van Jezus Christus is zo intens belangrijk voor verkondigers van het evangelie. En alleen Jezus zelf kan je leren om te bidden. Zonder ophouden (1 Tessaloniëzen 5:17). Wat gemeenten nodig hebben, dat zijn predikanten die bidden.

Meditatie

'Mijn woorden moeten in u blijven' (Johannes 15:7). Daar gaat het om in de meditatie. Mediteren is: je concentreren op de woorden waarmee Christus zelf je aanspreekt; die woorden indrinken, overwegen, om-en-om leggen in je hart. Daarom is de meditatieve omgang met de Schriften ook zo belangrijk als stap en als dimensie in de preekvoorbereiding. De predikant is maar niet een doorgeefluik. Hij is geroepen om in de gemeenschap met Christus te luisteren naar het Woord dat de Geest tot de gemeente, en dus ook tot hem, spreekt. Dat is de essentie van de meditatie: dat de predikant zelf wordt aangeraakt en aangesproken door het Woord van Christus dat hij in de verkondiging door mag geven aan de gemeente. Deze meditatie, of het nu aan het begin van de preekvoorbereiding gebeurt of daarmee verweven is, wordt door de genade van de Geest de bron voor een verkondiging die harten raakt en in vuur en vlam zet voor de levende Heer.

Aanvechting

Het kwam hierboven al aan de orde: ook de aanvechting vormt een wezenlijk en onmisbaar bestanddeel van de spiritualiteit van de predikant die zich een discipel van Christus weet. Gemeenschap met Christus is iets ongelooflijk dieps en bijzonders: met Hem verbonden zijn, dat is alles, dat is het einde. Maar diezelfde gemeenschap zal ook altijd 'gemeenschap aan het lijden' van Jezus zijn (Filippenzen 3:10). Op alle mogelijke manieren zal de duivel mensen die Christus hartelijk volgen proberen te tackelen. Predikant zijn in de naam van Christus betekent dat je een geestelijke

strijd moet voeren en dat je die strijd niet uit de weg mag gaan. Maar ‘in Christus, die ons liefheeft, zijn we meer dan overwinnaars’ (Romeinen 8:37).

Passie en missie

Aan één aspect wil ik nu nog aandacht besteden. Wie geroepen is om Christus te preken, heeft een missie. Dat is een eigentijds woord met heel oude papieren. In de afgelopen jaren is naar mijn indruk het ambtsbesef bij zowel gemeenteleden als predikanten sterk onder druk komen te staan. Dat heeft alles te maken met een cultuur waarin gezag een vies woord is geworden, en ambt dus ook. Zelf heb ik daar logischerwijs ook een klap van mee gekregen: in mijn dissertatie speelt deze thematiek dan ook maar een zeer beperkte rol. Toch lijkt het me heel belangrijk om in een (kerkelijke) cultuur waarin vooral authenticiteit en persoonlijkheid (terecht) enorm belangrijk zijn geworden, ook weer aandacht te vragen voor noties als ambt en roeping.

Er staat op de preekstoel een man met een missie. Zo behoren predikanten zichzelf te zien. Zo hoort de gemeente de predikant op de kansel te zien. Een man met een missie: Christus verkondigen, roepen tot de gemeenschap met Hem, in de kracht van de Geest de Stem van Christus hoorbaar maken in mensenlevens.

Daar is, naar mijn stellige overtuiging, ook heel veel (Geestelijke) vraag naar: er is honger naar een meer bewust beleven van de verbondenheid met Jezus. Tegelijk zal de verkondiging van Christus ook verzet oproepen. Sommige deuren waarop Christus klopt, blijven hermetisch gesloten: ‘Verboden toegang voor Jezus.’ Dat kan veel strijd met zich meebrengen, maar het hoort erbij. De prediking van Christus brengt ook scheiding aan. Hij zegt het zelf (Matteüs 10:34): ‘Meent niet, dat Ik gekomen ben om vrede te brengen op aarde; Ik ben niet gekomen om vrede te brengen, maar het zwaard.’ En (Matteüs 10:38-39): ‘Wie zijn kruis niet opneemt en achter Mij gaat, is Mij niet waardig. Wie zijn leven vindt, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest om Mijnentwil, zal het vinden.’

Uitleiding

Zo ben ik aan het einde van deze schets van een geheroriënteerde preekvisie. *Preken is: Christus preken*. Daar gaat het heel kort samengevat om. Ik benadruk nog een keer dat het om een schets gaat: ik heb enkele hoofdlijnen getekend waarmee ik misschien wel vooral voor mezelf (als vervolg en correctie op mijn dissertatie) een vernieuwde start maak in de bezinning op de prediking. Deze schets zou daarom op talloze punten nog verder moeten worden uitgewerkt en uitgediept. En wellicht moeten bepaalde eenzijdigheden ook worden gecorrigeerd.

Tegelijk hoop ik dat er velen zijn die herkennen: hier gaat het om. Veel gepraat en geschrijf over de prediking blijft wat hangen in de sfeer van het communicatieve aspect van het preken (presentatie, taal van de preek, hoe bereik ik de hoorder?). Het belang van dit aspect zal ik zeker niet ontkennen. Toch is het naar mijn indruk op dit moment vooral ook van belang op inhoudelijk niveau het gesprek aan te gaan: Wat is de boodschap van het evangelie? Wie verkondigen wij? En wat betekent dat concreet voor de prediking vandaag?

Het is mijn gebed dat dit verhaal over christocentrische prediking een bijdrage mag zijn aan het zo dringend noodzakelijke gesprek over de verkondiging. Ik heb het elk geval geschreven vanuit het hartelijke geloof dat de verkondiging van het evangelie van Gods Zoon in het midden van de gemeente een machtig instrument van de Geest van God is om mensen aan te raken met de genade van Christus.

gepubliceerd in De Reformatie, vier nummers uit juni 2002